

ТЕОРЕТИЧНІ ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДНИКІВ МЕТОДОЛОГІЧНОГО БАЗИСУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

THEORETICAL DEFINITIONS OF COMPONENTS OF THE METHODOLOGICAL BASIS OF PUBLIC MANAGEMENT OF REGIONAL DEVELOPMENT

У статті визначається, що дослідження аспектів публічного управління регіональним розвитком потребують уточнення визначення понять «регіон», «регіональний розвиток» та «розвиток регіону». Точне категоріальне визначення зазначених понять дасть можливість побудувати чіткі межі дослідження, за його результатами зробити висновки та пропозиції.

Досліджено спектр концептуальних підходів авторів до визначення категорії «регіон»: територіально-просторовий, природно-ресурсний, культурно-історичний, структурно-функціональний, організаційно-управлінський, системний, інтегральний, комплексний та змішаний підходи.

Надано авторське визначення поняття «регіон» як системного утворення в межах адміністративно-територіальної одиниці субнаціонального рівня, яке поєднує політичну (управлінську), економічну, соціальну й екологічну підсистеми та характеризується як зовнішнім впливом на її елементи у вигляді державної політики регіонального розвитку, так і внутрішнім впливом у вигляді рішень місцевих органів влади.

На основі динамічного і структурного підходів до дослідження територіальних аспектів розвитку регіональної системи визначені відмінності між поняттями «регіональний розвиток» та «розвиток регіонів». Запропоновано розуміти під регіональним розвитком такий процес змін у соціальній, екологічній, економічній та управлінській підсистемах регіонального системного утворення, який орієнтований на позитивну динаміку параметрів рівня і якості життя населення на основі збалансованого відтворення потенціалів регіону.

Автором виокремлені п'ять основних відмінностей між сучасним децентралізованим підходом до управління регіональним розвитком та традиційним підходом вертикального управління «згори вниз». Зроблені висновки, що сучасні підходи до визначення засад політики регіонального розвитку базуються на усвідомленні того, що процеси розвитку в регіонах залежать від багатьох аспектів. Превалювання економічних чинників замінюється екологічними, соціальними й управлінськими.

Ключові слова: регіон, регіональний розвиток, розвиток регіонів, політика регіонального розвитку, теорії регіонального розвитку.

The article states that the study of aspects of public administration of regional development requires clarification of the definitions of "region", "regional development". An accurate categorical definition of these concepts will make it possible to build clear boundaries of the study and draw conclusions and suggestions based on its results. The range of conceptual approaches of the authors to the definition of the category "region" is studied: territorial-spatial, natural-resource, cultural-historical, structural-functional, organizational-managerial, systemic, integrated, complex and mixed approaches.

The author's definition of the concept of "region" as a system formation within the administrative-territorial unit of the subnational level, which combines political (managerial), economic, social and environmental subsystems and is characterized by both external influence on its elements in the form of state policy of regional development and internal influence in the form of decisions of local authorities.

Based on the dynamic and structural approaches to the study of territorial aspects of the regional system, the differences between the concepts of "regional development" and "regional development" are identified. It is proposed to understand regional development as a process of change in the social, environmental, economic and managerial subsystems of regional system formation, which is focused on the positive dynamics of the level and quality of life based on balanced reproduction of the region's potential.

The author singles out five main differences between the modern decentralized approach to regional development management and the traditional top-down vertical management approach. It is concluded that modern approaches to defining the principles of regional development policy are based on the awareness that development processes in the regions depend on many aspects. The prevalence of economic factors is replaced by environmental, social and managerial.

Key words: region, regional development, development of regions, policy of regional development, theories of regional development.

УДК 353.1:32

DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2021.24.2>

Корнієвський С.В.

к. наук з держ. упр.,
докторант кафедри економіки та регіональної економічної політики
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні формуються принципово нові умови діяльності органів публічного управління регіональним розвитком. Це актуально як для органів публічного управління центрального рівня, так і для регіональних органів влади. Суттєво підвищується рівень відповідальності органів влади в регіонах за ухвалення публічно-управлінських рішень, спрямованих

на забезпечення сталого, комплексного регіонального розвитку. Вимоги стосовно посилення ролі публічного управління у сфері забезпечення розвитку всіх підсистем та елементів регіональних соціо-еколого-економічних систем набувають нової якісної сутності.

Зазначені зміни зумовлюють вирішення завдання більш поглибленого дослідження методологічних засад регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми регіонального розвитку, регі-

ональної політики широко висвітлені в працях В. Бабаєва, О. Бобровської, М. Болдуєва, В. Воротіна [6], В. Гейця, Л. Зайцевої, М. Долішнього, С. Романюка, Т. Савостенко, В. Симоненка, А. Ткачука, О. Топчієва, Т. Уманець та інших. Підґрунтям для дослідження аспектів публічного управління регіональним розвитком стали праці українських учених: І. Дробота, М. Латиніна, Т. Лозинської, Т. Маматової, В. Мамонової [18], А. Мерзляк, О. Мордвінова, І. Чикаренко, Ю. Шарова й інших.

Серед останніх публікацій потрібно відзначити роботи О. Войтик [5], О. Гонти [7], О. Жмай [10], В. Ковальчук [13], І. Кондіус [14; 15], Н. Ліби [17], В. Медвідь [19], Т. Миронової [28], А. Нечипуренко [20], В. Реутова [24], Ю. Ткаченко [27].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах сучасного децентралізованого підходу до публічного управління регіональним розвитком актуалізується необхідність більш поглибленого аналізу теоретичних визначень у даному напрямі.

Мета статті – дослідити концептуальні підходи до визначення категорій «регіон», «регіональний розвиток», «розвиток регіонів», запропонувати авторські визначення зазначених категорій в умовах сучасного децентралізованого підходу до публічного управління регіональним розвитком.

Виклад основного матеріалу. Дослідження аспектів публічного управління регіональним розвитком потребують уточнення визначення понять «регіон», «регіональний розвиток» та «розвиток регіону». Точне категоріальне визначення зазначених понять дасть можливість побудувати чіткі межі дослідження, за його результатами зробити висновки та пропозиції.

Потрібно зазначити, що процес дослідження будь-якого об'єкта включає його чітке визначення і виокремлення його характеристик, які аналізуються у процесі дослідження. Базовим об'єктом дослідження публічного управління регіональним розвитком є регіон. Проблематика теоретичного визначення категорії «регіон» привертає увагу науковців уже протягом значного періоду часу.

Одним із перших теоретиків-регіоналістів вважається І. Тюнен, відомий своїм дослідженням «Ізольована держава в її відносинах із сільським господарством і національною економікою» [4]. Він запропонував визначення територіально-економічних кордонів регіону радіусом ринку.

Із часів І. Тюнена в науковій думці сформувався широкий спектр концептуальних підходів авторів до визначення категорії «регіон».

Серед зазначених підходів можна виділити такі: територіально-просторовий, природно-ресурсний, культурно-історичний, структурно-функціональний, організаційно-управлінський, системний, інтегральний, комплексний та змішаний підходи [24].

За територіально-просторового підходу регіони виділяються відповідно до адміністративно-територіального поділу держави. Такий підхід використано в Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів», у якому визначено термін «регіон» як території Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя [22]. Це офіційне, нормативно закріплене визначення поняття «регіон».

Науковці, які використовують природно-ресурсний та культурно-історичний підходи, надають визначення регіону на основі природно-ресурсного, культурно-історичного та соціально-етнографічного потенціалів.

За структурно-функціонального підходу відбувається виокремлення регіонів за спільними народногосподарськими завданнями й особливостями розвитку окремих сфер економіки.

Відповідно до організаційно-управлінського підходу регіон представляється у вигляді територіально-просторового утворення із власним інститутом управління економікою регіону.

Системний підхід надає уяву про регіон як складову частину системи більш високого рівня – загальнодержавного.

Еколого-соціально-економічне виокремлення територій у регіони відбувається на основі інтегрального підходу.

Комплексний підхід передбачає використання соціально-економічних, фізико-географічних, політико-правових та інших критеріїв для визначення регіонів.

Поєднання декількох підходів має місце під час використання змішаного підходу.

Спостерігається залежність змістового наповнення визначення категорії «регіон» від належності дослідників до якоїсь галузі науки. У науковій літературі превалює економічний підхід через те, що більшість учених, які досліджували та досліджують категорію «регіон», є економістами. Вони виокремлюють економічні характеристики регіону та надають визначення регіону як економічній категорії.

На нашу думку, це суттєво обмежує уяву про регіон, який є цілісною складною системою, яку потрібно досліджувати в єдності всіх її підсистем і елементів. Крім того, у сучасних умовах регіони перетворюються з об'єктів управління на суб'єктів управління зі складними управлінськими процесами та зв'язками, через що зміст поняття «регіон» з

економічної категорії переходить у бік управлінської категорії.

Так, Ю. Ткаченко стверджує, що позиціонування сутності регіону необхідно здійснювати в системі координат «територія – відтворення – система взаємозв'язків – управління» [27].

4 грудня 1996 р. понад 300 європейських регіонів із різними територіями, політико-адміністративним устроєм, що представляють інтереси понад 400 млн своїх громадян, ухвалили Декларацію про регіоналізм у Європі, у якій надано визначення поняття «регіон» з акцентом на аспекти публічного управління [8].

У Декларації визначено, що поняття «регіон» «являє собою вираження відмінної політичної самобутності, яка може набувати різних політичних форм, що відображають демократичну волю кожного регіону набувати тієї форми політичної організації, яку він уважатиме кращою. Регіон сам обирає своє керівництво і встановлює знаки відмінності його представництва».

З огляду на зазначене, нами виділено основні підходи до визначення поняття «регіон», які наведені в таблиці 1.

В «Енциклопедії державного управління» поняття «регіон» визначається як адміністративно-територіальна одиниця субнаціонального рівня, утворена в законодавчому порядку з урахуванням історичних, політичних, соціальних і культурних особливостей із метою здійснення державної політики та реалізації спільних інтересів населення, що забезпечується діяльністю територіальних органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування. Регіон є багатофункціональною системою, яка створюється шляхом синтезу політичних, екологічних, соціальних, економічних, психологічних та інших сфер життєдіяльності населення [18].

Як бачимо, у наведеному визначенні використано змішаний підхід, у якому поєднані декілька вищезазначених підходів, із переважанням системного й управлінського. Можна стверджувати, що у визначенні категорії «регіон» з'являються елементи структур публічного управління та використання владних повноважень.

Використовуємо системний та управлінський підходи, а також нормативне тлумачення категорії «регіон», пропонуємо таке її визначення.

Отже, у сучасних вітчизняних умовах під поняттям «регіон» варто розуміти системне утворення в межах адміністративно-територіальної одиниці субнаці-

онального рівня, яке поєднує політичну (управлінську), економічну, соціальну й екологічну підсистеми та характеризується як зовнішнім впливом на її елементи у вигляді державної політики регіонального розвитку, так і внутрішнім впливом у вигляді рішень місцевих органів влади.

Переходимо до розгляду поняття «регіональний розвиток» і зазначимо, що, як і щодо визначення поняття «регіон», протягом тривалого часу поняття територіального, зокрема регіонального, розвитку в західній науковій літературі розглядалося суто у взаємозв'язку з економічними чинниками.

Оскільки останніми десятиліттями збільшилась увага до характеру, якості та сталості регіонального розвитку, стали актуальними теорії, які намагаються комплексно вирішити соціальні, екологічні, політичні та культурні проблеми. Саме тому почали з'являтися альтернативні концепції, що враховують не тільки економічні, а й інші аспекти регіонального розвитку. Зменшення соціальної несправедливості, підвищення якості публічного управління та визнання культурного розмаїття стали пріоритетними чинниками регіонального розвитку. Відбулась трансформація усвідомлення таких характеристик регіонального розвитку, як якість і безпека життя, соціальна згуртованість та добробут громадян. З погляду пріоритетності для ухвалення рішень у публічному управлінні сьогодні вони відіграють не менш важливу роль, ніж показники економічної конкурентоспроможності та зростання в регіонах.

Важливою складовою частиною методологічного базису публічного управління регіональним розвитком є визначення відмінності понять «регіональний розвиток» та «розвиток регіонів».

Для пояснення відмінності розуміння понять «розвиток регіонів» і «регіональний розвиток» О. Гонта пропонує два підходи до дослідження територіальних аспектів розвитку регіональної системи: динамічний і структурний. Перший із них вивчає розвиток окремої територіальної підсистеми в часі. У рамках цього підходу досліджується динаміка показників та змін структурних пропорцій у часі, що описується поняттям «розвиток регіонів». За другого підходу – структурного – система вивчається загалом, у єдності всіх своїх підсистем. Основна ідея такого підходу зводиться до оцінки розвитку підсистем одна щодо однієї, тобто якісних прогресивних змін власне структури системи, що визначається категорією «регіональний розвиток» [7].

Нами узагальнені відмінності понять «регіональний розвиток» та «розвиток регіонів», які

Визначення поняття «регіон»

Підхід до визначення поняття	Автор	Визначення
Територіальний	I. Арженовський	Частина території держави, яка виділилася у процесі суспільного / територіального поділу праці, яка спеціалізується на виробництві певних товарів або послуг, характеризується спільністю і специфічним щодо інших територій типом відтворення; комплексністю і цілісністю господарства; наявністю органів управління, які забезпечують вирішення завдань, що стоять перед регіоном [2].
	Е. Зінь	Частина території країни, де проживає певна кількість населення, розташовані підприємства різних галузей господарства та різних форм власності, функціональні установи, що забезпечують нормальні умови для життя людей, їхньої праці, освіти, культури, спілкування [11, с. 19].
	В. Кістанов, Н. Копилов	Частина території країни, що володіє спільністю природних, соціально-економічних, національно-культурних та інших умов. Це територія, що відрізняється якими-небудь функціональними ознаками. Якщо регіон виділяється як адміністративно-територіальне утворення чи економічний район, то повинен відповідати вимогам управління суспільним розвитком або народногосподарського регулювання [12, с. 23].
	В. Байнев, С. Пелих	Частина території країни, що володіє спільністю природних, соціально-економічних, національно-культурних та інших умов. Причому регіон не обов'язково повинен збігатися з кордонами суб'єктів держав – в окремих випадках він може повністю входити до їхнього складу або бути розташованим на територіях декількох [3].
Системний	О. Осауленко, В. Карпов	Регіон – це цілісність, формується територіально-промисловим комплексом будь-якої місцевості і відповідно до нього стійким до зовнішнього економічного впливу територіальним об'єднанням людей, із груповою функцією попиту, яка відрізняється від функції попиту інших територіальних об'єднань [21].
	О. Ольшанська	Взаємопов'язана єдність елементів соціальної сфери та суб'єктів господарювання, якій притаманні ознаки саморегуляції, збалансованості і комплексності, що забезпечують відтворення територіальної спільності людей, а також природного і соціального середовища їх проживання [23, с. 15].
	О. Димченко, Н. Матвєєва, С. Гайдєнко	Регіон – це певна територія, що відрізняється від інших територій за низкою ознак і володіє деякою цілісністю, взаємозв'язаністю її елементів [9, с. 8].
	Т. Миронова	Регіон – не тільки підсистема соціально-економічного комплексу країни, а й відносно самостійна його частина, із закінченим циклом відтворення, особливими формами прояву стадій відтворення та специфічними особливостями соціальних і економічних процесів [28, с. 6–7].
	Е. Алаєв	Територія, яка за сукупністю своїх елементів відрізняється від інших територій та яка володіє єдністю, взаємопов'язаністю її елементів, цілісністю, причому ця цілісність – об'єктивна умова та закономірний результат розвитку даної території [1, с. 67].
Управлінський	В. Воротін	Територіально спеціалізована, адміністративно окреслена частина економіки країни, що характеризується єдністю і цілісністю відтворювальних процесів та управління [6].
	Т. Стеценко, О. Тищенко	Просторова організація суспільного господарства, яка являє собою конгломерат природного, економічного та соціального середовища, тому управління регіоном має свої особливості на кожному з рівнів управління (загальнодержавний, регіональний, місцевий) [27].

Складено автором.

базуються на зазначених підходах, наведені в табл. 2.

У даному дослідженні за основу пропонується взяти підхід до визначення регіонального розвитку, наданий О. Гонтою. Потрібно наголосити, що наведене науковцем визначення має багато спільного із системним підходом до визначення категорії «регіон».

Велике значення для розуміння шляхів реалізації сталого комплексного розвитку в регіонах має розгляд теорій регіонального розвитку. Вивчення генезису їхнього становлення дозволяє систематизувати їх за критерієм базових чинників і умов розвитку економіки регіону:

1. Теорії розміщення виробництва.
2. Неокласичні теорії.

3. Теорії кумулятивного зростання.
4. Теорії зростання завдяки конкурентним перевагам регіону.
5. Теорії ендегенного розвитку.
6. Нова економічна географія (NEG).
7. Інституційна економіка.
8. Національні концепції регіонального розвитку [10].

Сутність вищезазначених теорій регіонального розвитку наведена в табл. 3.

Розглянуті теорії регіонального розвитку ілюструють еволюцію підходів до розуміння поняття «регіональний розвиток». Сьогодні регіональний розвиток представляється як процес позитивних змін у всіх підсистемах регіону, як у кількісному, так і в якісному вимі-

Таблиця 2

Різниця між поняттями «розвиток регіонів» і «регіональний розвиток»

Регіональний розвиток		Розвиток регіонів	
А. Кузнецов	Якісні, закономірні зміни у функціонуванні регіональної системи, що мають об'єктивний характер і зумовлені виникненням нових форм зв'язків між соціально-економічними потребами та засобами їх задоволення.	Д. Стеченко	Розвиток конкретної території (район, область, країна, група країн). Управління розвитком набуває нової якості, що виражена у функції інтеграції всіх його видів у межах регіону.
Б. Лавровський, П. Беленький, О. Другов	«Регіональний розвиток» є загальносистемним поняттям і має застосовуватись у разі, коли вивчається система загалом, тобто національна економіка як сукупність підсистем – регіонів. «Регіональний розвиток» є глобальним / системним, а не локальним поняттям, яке характеризує метасистему, наприклад національного рівня.	Б. Лавровський, П. Беленький, О. Другов	Якщо розглядаються регіони окремо, тобто як система, але така, що ієрархічно підпорядкована системі більш високого рівня, необхідно вживати поняття «розвиток регіонів».
О. Богорад, О. Тевелєв, В. Падалка, М. Підмогильний	Ускладнення (ефективна позитивна зміна) регіональної системи.	О. Богорад, О. Тевелєв, В. Падалка, М. Підмогильний	Зміна структури регіонів або територіальних утворень усередині них (зазвичай ідеться про прогресивні зміни структури).
О. Гонта	Під регіональним розвитком варто розуміти такі прогресивні якісні зміни структури економіки регіонів, які незворотно спрямовані на забезпечення внутрішньодержавної регіональної інтеграції на основі відтворення здатності регіонів виконувати свої функції в умовах динамічного впливу зовнішнього середовища за вимог максимально повного використання природно-ресурсного потенціалу регіонів та дотримання принципу субсидіарності. Отже, увага концентрується на функції системи «регіон» у системі більш високого рівня.	О. Гонта	Під розвитком регіонів варто розуміти такі якісні прогресивні зміни територіальної, компонентної й управлінської структури регіонів, що забезпечують підвищення якості життя населення конкретної території. У цьому разі увага концентрується на структурі системи «регіон» та взаємодії її елементів.

Складено автором на основі джерел: [7; 16]

Основні теорії регіонального розвитку

Теорії розміщення виробництва	
Автор	Сутність
Й. Тюнен, В. Лаунхардт, А. Вебер, В. Кристаллер, А. Льош, А. Маршалл	Теорія розміщення, яка є класичною базою регіональної економіки, дала останній науково-дисциплінарну ідентифікацію, а також визначила її теоретико-методологічну основу: регіональна економіка є сферою економічної науки, яка вводить вимір «простір» в аналіз функціонування ринку. Це робиться через включення простору в логічні схеми, теорії та моделі, які регулюють та інтерпретують формування цін, попиту, виробничих потужностей, рівнів випуску та розвитку, зростання тарифів, а також розподіл доходу в умовах нерівного регіонального розподілу ресурсів. Регіональна економіка розглядає простір як економічний ресурс і як незалежний виробничий чинник. Теорія розміщення аналізувала також економічні та просторові механізми появи диспропорцій у просторовому розподілі діяльності, що дозволяло інтерпретацію територіальної нестійкості й ієрархічності.
Неокласичні теорії	
Автор	Сутність
Д. Бортс, Х. Зіберт, Р. Барро, Д. Ромер, Р. Солоу	Неокласичні теорії регіонального розвитку, що базуються на макроекономічних підходах політичної економії і враховують міжрегіональну мобільність чинників виробництва, міжрегіональну торгівлю, транспортні видатки. Ця група теорій мала на меті пояснити виникнення зростання й економічного розвитку на локальному рівні, багатство одних і бідність інших регіонів, різну динаміку зростання в регіонах. Регіональний економічний розвиток у них визначається як здатність локальної економічної системи знаходити та безперервно відновлювати особливу й відповідну роль (а отже, рівновагу) у міжнародному поділі праці через ефективне використання ресурсів, якими вона володіє.
Теорії кумулятивного зростання	
Автор	Сутність
Г. Мюрдаль, Ф. Перру, А. Хіршман, Ж.Р. Будвіль, П. Потье	Теорії кумулятивного зростання у своїй основі спираються на кумулятивну зумовленість економічних процесів. Основу їхніх моделей становлять положення про нерівномірне зростання в умовах вільної конкуренції, виникнення у зв'язку із цим центрів розвитку, його просторову дифузю, створення агломерацій, постійну віддачу від масштабу, чинники виникнення центрального місця. Відповідно до цих концепцій простір генерує економічні переваги через широкомасштабні механізми синергії та кумулятивного зворотного зв'язку, що діє на локальному рівні, лише в окремих точках простору («полюси зростання») з різною інтенсивністю.
Теорії конкурентних переваг	
Автор	Сутність
М. Портер, М. Енрайт, М. Розенфельд, Д. Хамфрі, Х. Шмітц, Б. Гардінер	Теорії конкурентних переваг базуються на зростанні регіональної конкурентоспроможності, яку розглядають через максимальне використання виробничих, природних, інтелектуальних, технологічних, інформаційних та інших ресурсів регіону, а також ідеї детермінантів технологічного прориву. Теорії охоплюють питання інноваційного розвитку реального сектору економіки, що робить необхідним використання їхніх напрацювань для забезпечення регіонального розвитку в сучасних висококонкурентних умовах.
Теорії ендогенного розвитку	
Автор	Сутність
П. Ромер, Р. Лукас	Основними чинниками економічного зростання є збільшення капіталовкладень у науково-дослідницьку та конструкторську діяльність та інвестиції в людський капітал. Один із висновків теорії полягає в тому, що економіка, яка базується на розвинутій науці та людському капіталі, має в довгостроковій перспективі кращі умови зростання, ніж за відсутності цих двох складових частин розвитку.
Нова економічна географія	
Автор	Сутність
П. Кругман, М. Фуджита, А. Венаблес	Головним досягненням нової економічної географії вважається обґрунтування взаємодії розміру ринку з масштабом внутрішньої просторової економіки підприємств, їхніми транспортними витратами. Це дозволяє визначати розмір ринку ендогенними чинниками. За незначних транспортних витрат починає діяти закон кумулятивної причинності: виробництво товарів та послуг має тенденцію до концентрації в місцях із великим розміром ринку, а ринок матиме більші розміри, де концентрується виробництво.

Інституційна економіка	
Автор	Сутність
Д. Родрік, Д. Аджемоглу, С. Джонсон	Інституційні теорії зростання розглядають важливими чинниками розвитку глобальної політики урядів, політичних і правових інститутів. Національні концепції регіонального розвитку охоплюють такі локації розвитку, як: зовнішні чинники, стадії економічної еволюції, модернізації виробництва, екологізації тощо.
Національні концепції регіонального розвитку	
Автор	Сутність
А. Мазур	Суспільний розвиток країн та регіонів, їхня структурна цілісність можливі з позиції діалектичної єдності цивілізаційних та національних аспектів історичного прогресу.
А. Філіпенко	Економічне зростання на базі модернізації виробництва – органічна складова частина економічного розвитку всіх рівнів.
Б. Сухорівський	На регіональні умови господарювання істотно впливають управлінські аспекти діяльності та світова господарська інтеграція.
В. Котельников	Регіональна модель інноваційного розвитку як стимул такого розвитку передбачає узгодженість між бізнес-проектами та геоінформаційними технологіями.
Д. Клиновий, Т. Пепа	Загальнонаціональні передумови розвитку господарства регіонів мають стати джерелом та чинником подальшого зростання регіональної економіки.
С. Дорогоунцов, О. Ральчук	Підсилення залежності економічного зростання й розвитку завдяки екологізації всіх форм життєдіяльності.
Т. Безверхнюк	Регіональний розвиток як об'єкт державно-управлінського впливу обов'язково потребує адекватних методів регулювання стихійного саморозвитку.

Складено автором на основі джерел: [5; 14; 15; 17; 19; 20; 24; 25]

рах, на основі ефективного державно-управлінського впливу.

Кількісні показники регіонального розвитку демонструють розмір збільшення доходів населення регіону, підвищення споживання товарів та послуг, покращення фінансового стану домогосподарств тощо. Якісні показники регіонального розвитку показують зменшення соціальної та економічної нерівності, підвищення екологічної безпеки населення та якості його життя.

Регіональний розвиток – це багатоплановий процес, який веде до змін у соціальних структурах, екосистемі регіону, забезпеченні більш широкого доступу людей до політичних, економічних та інших соціальних інститутів. Цей процес передбачає розроблення та впровадження ефективної політики регіонального розвитку через реалізацію інструментів публічно-управлінського впливу – регіональних стратегій, програм і проектів.

Наукове визнання зазначених положень дозволяє розуміти під **регіональним розвитком** такий процес змін у соціальній, екологічній, економічній і управлінській підсистемах регіонального системного утворення, який орієнтований на позитивну динаміку параметрів рівня і якості життя населення на основі збалансованого відтворення потенціалів регіону.

Розглядаючи теоретичні засади формування політики регіонального розвитку, необхідно відзначити перехід від традиційного вертикального управління регіональним розвитком до інноваційних політик регіонального розвитку, заснованих на управлінні «знизу догори». Політика регіонального розвитку, яка заснована на традиційному вертикальному управлінні, втілювалась через державну підтримку та була направлена на розвиток інфраструктури, або на побудову нових промислових потужностей і залучення іноземних інвестицій. Такий централізований підхід практично не враховував особливостей регіонів.

Значний обсяг недоліків, притаманних вертикальному управлінню «згори вниз», призвів до зміни теоретичних і практичних підходів до визначення сутності та змісту політики регіонального розвитку. Результатом цих змін стала поява в 1990-х рр. інноваційної політики регіонального розвитку, заснованої на ідеї управління «знизу догори».

Нами виокремлені п'ять основних відмінностей між сучасним децентралізованим підходом до управління регіональним розвитком та традиційним підходом вертикального управління «згори вниз», які наведені в таблиці 4.

Таблиця 4

Відмінності між сучасним децентралізованим підходом до публічного управління регіональним розвитком і традиційним підходом вертикального управління «згори вниз»

Традиційний підхід вертикального управління «згори вниз»	Сучасний децентралізований підхід до управління регіональним розвитком
Рішення про застосування стратегій розвитку	
Ухвалюється центральними органами влади, що відповідають за планування і розвиток, без участі суб'єктів місцевого і регіонального рівнів.	Ініціативу з упровадження стратегії розвитку беруть на себе регіональні органи влади або ж вона впроваджується за їхньої активної підтримки.
Місце, де створюються стратегії розвитку	
Міністерства або інші центральні органи влади.	Регіональні органи влади й органи місцевого самоврядування. Координація діяльності між суб'єктами, залученими у процес реалізації стратегії, значно покращується як у вертикальній, так і в горизонтальній площині. Вертикальна координація включає спільну діяльність місцевих, регіональних, державних і міжнародних інституцій. Горизонтальна координація включає спільну діяльність регіональних і приватних акторів, залучених до проблем розвитку.
Відмінності «ідеології» регіонального розвитку	
Сприяння певному промислового сектору, який покликаний поживати економіку.	Децентралізований підхід, заснований на територіальному фокусі до економічного розвитку. Аналіз економічних, соціальних, інституціональних умов кожного регіону, визначення його потенціалу є основою, на якій будується вся стратегія розвитку.
Відмінності в реагуванні на проблеми, що виникають у процесі реалізації великих промислових проєктів	
Неможливість швидкої адаптації регіональної соціально-економічної системи до умов внутрішнього і зовнішнього середовища, що змінюються.	Децентралізований підхід приділяє серйозну увагу аспектам збільшення економічної активності та створення нових зв'язків в економіці для досягнення стійкого розвитку.
Відмінності в забезпеченні залучення додаткової економічної активності в регіон	
Активно використовуються програми фінансового стимулювання і дотаційні програми для забезпечення економічної активності.	Концентрація на поліпшенні умов виробництва і збуту.

Складено автором на основі джерел: [13]

У підсумку можна стверджувати, що сучасні підходи до визначення засад політики регіонального розвитку базуються на усвідомленні того, що процеси розвитку в регіонах залежать від багатьох аспектів. Превалювання економічних чинників замінюється екологічними, соціальними й управлінськими.

Нині високий рівень забруднення екологічного середовища регіону може цілком нівелювати значний рівень доходів, доступність та якість товарів і послуг. Тому покращення стану регіональної екосистеми стає одним із головних пріоритетів регіонального розвитку. Крім того, стає зрозумілим, що будь-який розвиток, зокрема й регіональний, – це насамперед розвиток місцевого співтовариства. Тобто головною метою політики регіонального розвитку є люди, які мешкають у

регіоні, забезпечення їх умовами для всебічного розкриття закладеного в них природою потенціалу. А значить, зростає роль інститутів громадянського суспільства як партнерів регіональних органів влади щодо формування та реалізації ефективної політики регіонального розвитку.

Нами пропонується таке визначення політики регіонального розвитку: **політика регіонального розвитку** є сукупністю обґрунтованих ідей і концепцій розвитку, розроблених на центральному та регіональному рівнях, сфокусованих в інтегрованій системі стратегічних і поточних заходів та спрямованих на забезпечення збалансованого комплексного розвитку складових частин регіонального системного утворення, який сприяє ефективному відтворенню потенціалів регіону.

Висновки. Визначено, що в науковій думці сформувався широкий спектр концептуальних підходів авторів до визначення категорії «регіон». Серед зазначених підходів автором виділені такі: територіальний, системний, управлінський. На основі цих підходів надано авторське визначення поняття «регіон».

Узагальнені відмінності понять «регіональний розвиток» і «розвиток регіонів», надане авторське визначення категорії «регіональний розвиток».

Визначені основні відмінності між сучасним децентралізованим підходом до управління регіональним розвитком та традиційним підходом вертикального управління «згори вниз».

Запропоновано визначення політики регіонального розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

- Алаев Э. Социально-экономическая география : понятийно- терминологический словарь. Москва : Мысль, 1983. 350 с.
- Арженовский И. Региональный рынок: воспроизводственные аспекты. Нижний Новгород, 1997. С. 20.
- Байнев В., Пелих С. Экономика региона : учебное пособие. Минск : ИВЦ Минфина, 2007. 272 с.
- Власов О., Тюнен И. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия. Москва, 1980. Т. 4. С. 210.
- Войтик О. Особливості державного управління регіональним розвитком: теоретичні аспекти. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 1. С. 21–26.
- Воротін В. Державне управління регіональним розвитком України : монографія. Київ : НІСД, 2010. 288 с.
- Гонта О. Методологічні аспекти адаптації регіонального розвитку до умов глобалізації економіки. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1 «Економіка»*. 2013. Вип. 2. С. 67–71.
- Декларація Асамблеї європейських регіонів про регіоналізм у Європі. URL: <http://www.aer.eu/fileadmin/upload/PressComm/Publications> (дата звернення: 05.05.2021).
- Димченко О., Матвєєва Н., Гайдєнко С. Регіональна економіка : навчальний посібник. Харків : ХНАМГ, 2010. 221 с.
- Жмай О. Реалізація концепції сталого розвитку в Україні: екологічний, економічний і соціальний аспекти (на прикладі проєкту Econote). *Філософія та гуманізм*. 2019. Вип. 2. С. 34–43.
- Зінь Е. Регіональна економіка : підручник. Київ : ВД «Професіонал», 2007. 528 с.
- Кистанов В. Региональная экономика России : учебник. Москва : Финансы и статистика, 2003. 584 с.
- Вплив процесів глобалізації на державне управління регіональним розвитком. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 3. С. 90–96.
- Кондіус І. Еволюція кумулятивних теорій регіонального економічного розвитку. *Економічний форум*. 2017. № 1. С. 4–11.
- Кондіус І. Еволюція нових теорій регіонального економічного розвитку. *Економічні науки : збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія «Регіональна економіка»*. 2016. Вип. 13 (51). С. 223–232.
- Кузнецов А. Регіональний розвиток. *Енциклопедія державного управління*. Київ, 2011. Т. 5. С. 320.
- Ліба Н. Систематизація теорій регіонального розвитку в еволюційному порядку. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2016. Вип. 2. С. 137–142.
- Мамонова В. Регіон. *Енциклопедія державного управління*. Київ, 2011. Т. 5. С. 309.
- Медвідь В. Сучасні концепції та теорії економічного регіонального розвитку. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2013. № 2. С. 66–70.
- Нечипуренко А. Теоретичні основи державного управління регіональним розвитком. *Економіка та держава*. 2016. № 2. С. 101–104.
- Осауленко О., Карпов В. Регіональна статистика в системі державного управління. *Командор*. 2002. № 1. С. 3.
- Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2850–IV. Дата оновлення: 02.12.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15> (дата звернення: 03.05.2021).
- Регіональна економіка : тексти лекцій / О. Ольшанська та ін. Київ : КНЕУ, 2009. 328 с.
- Реутов В., Головченко Н. Генезис теоретичних поглядів на регіон та регіональний розвиток. *Економіка та держава*. 2010. № 3. С. 17–22.
- Сокіл О. Концептуальні основи сталого розвитку в економічних та облікових теоріях. *Ефективна економіка*. 2016. № 10.
- Стеценко Т., Тищенко О. Управління регіональною економікою : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2009. 471 с.
- Ткаченко Ю. Глобальне партнерство як нова парадигма регіонального розвитку. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 41 (2). С. 110–117.
- Управління розвитком регіону : навчальний посібник / Т. Миронова та ін. Київ, 2006. 328 с.